

Det digitale skriftlighedsbegreb

Hvordan stiller den digitale udvikling krav til elevernes skrivekompetencer?

FLUID webinar: Digital Skrivedidaktik
28/11 2022

Jens Jørgen Hansen jjh@sdu.dk

Syddansk Universitet

Dagsorden

Skrivningens sociale dimension – hvad bruger vi skrift til?

Skrivningens skabende dimension – hvordan frembringer vi skrift i en digital kontekst?

Skrivningens pædagogiske dimension – hvad er elevernes (digitale) skrivekompetencer og hvordan udvikler vi dem?

Skrivningens sociale dimension

Skrivning er retorisk håndværk – skriv så andre læser

- lære særlige virkemidler for at kommunikere klart, forståeligt og overbevisende samt strategier til at håndtere en proces fra ide til produkt

Skrivning er en kunstform - skriv med liv

- kreativ frembringelse af betydningsuniverser

*Skrivning er en erkendelsesform –
”tænkningens teknologi” (Vygotsky)*

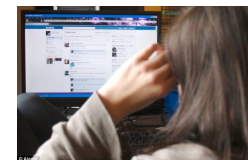
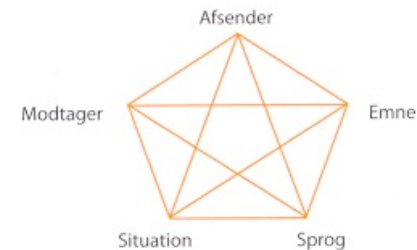
- Transformere indre tankers spredte impulser og udvikle sammenhængende forståelse + finde personlige stemme

Skrivning er en social deltagelsesform

- Tage del i sociale fællesskaber

Skrivning er en faglig deltagelsesform

- Tage del i skolens og fagenes skrivepraksisser: noter, rapporter, test, prøver og projekter....

Skrivningens skabende dimension

Skrivningens 5 s'er

Skrivning som menings-skabende produktion: centreret om en *sag*, hvor en skriver sætter bogstaver på papir eller tegn på en skærm ved hjælp af særlige *skriveteknologier*, *strategier* samt viden om *sprog og tekster*, for at frembringe et udtryk der kan forstås og bruges i en bestemt *situation*

- *Skrivning er en kompleks proces*
- *Omfatter flere vidensformer og ressourcer der indgår i dynamisk vekselvirkning*

Skrivningens 5 s'er

- Situationen – skrivningens anledning og mål
- Sagen – skrivning handler om noget – et indhold formes og vinkles
- Sprog og tekster – skrivningens materiale og udtryk
- Strategier – at håndtere skriveprocessens faser
- Skriveteknologier – redskaber der gør indtryk til udtryk

Situationen – ny medieøkologi

At skabe en digital tekst er det samme som at skabe en papirbaseret tekst: finde, fokusere, forme og formidle et indhold til nogen eller sig selv – fx:

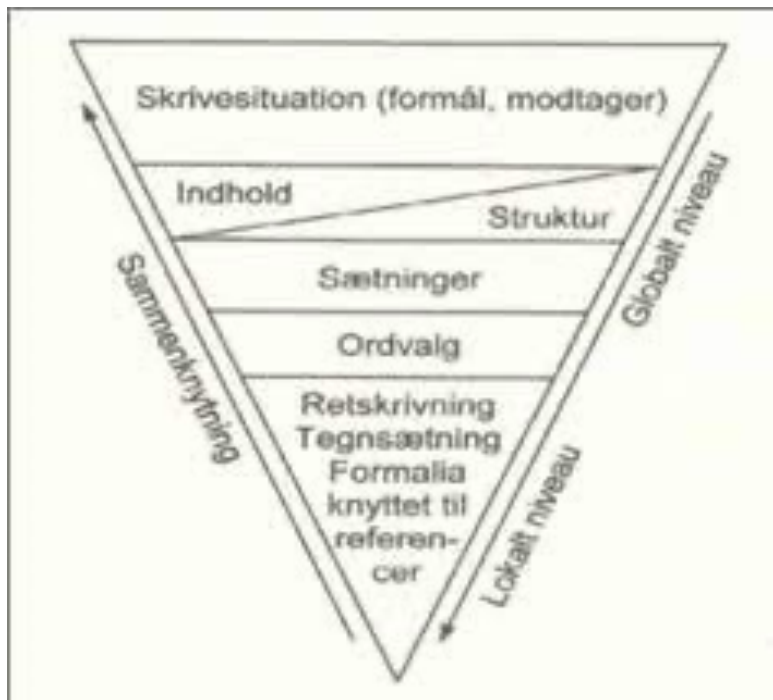
- noteskrivning (i undervisning, lektielæsning, gruppearbejde...)
- opgaveskrivning – projektskrivning

MEN også en ny situation - ny medieøkologi:

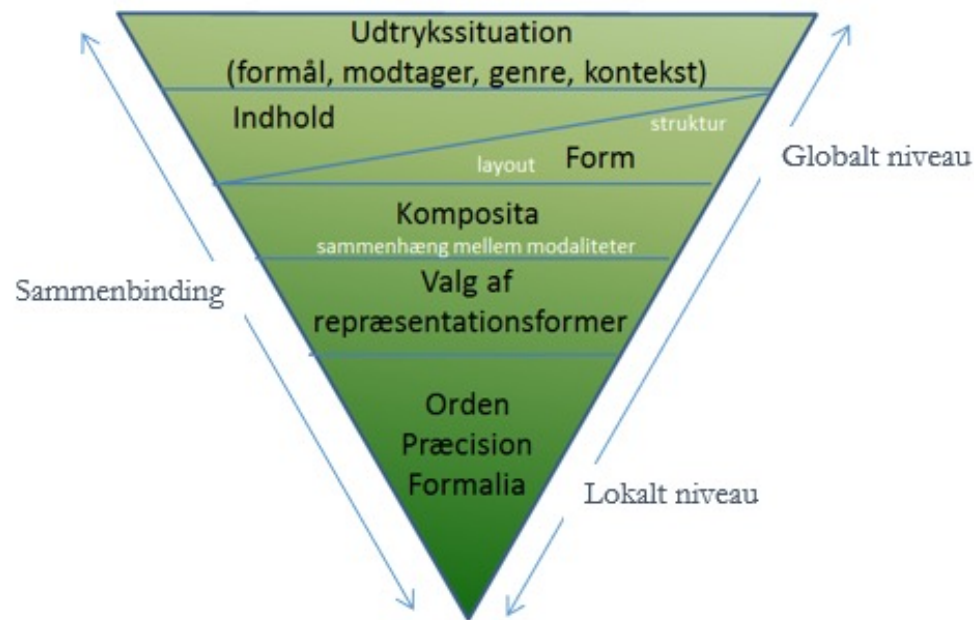
- Adgang til net, informationer og skriveprogrammer
- Traditionel skrivesituation (lukket privat proces) > mere åben proces – trække på sociale netværk, indhente kilder fra mange sammenhænge og distribuere tekster med hele verden som modtager
- Skriveprocessen er hurtigere og lettere: skriveteknologier understøtter arbejdsprocessens faser – let at finde stof, formidle respons, bearbejde og ændre tekst, formidle og distribuere viden
- Skriveprocessen er også mere kompleks: flere muligheder og valg som skriveren skal kunne håndtere, stiller nye krav til elevens kompetencer i at håndtere en skriveproces
- Fx krav til informationskompetence: søge, filtrere og validere nye informationer (fra knowledge telling > knowledge transforming)

Teksttrekanten

- analoge tekster > digitale tekster
- fortælle verden > vise verden

Teksttrekanten (Dysthe, Hertzberg & Hoel, 2001)

Den udvidede teksttrekant (Elf,, 2021)

<https://emu.dk/stx/paedagogik-og-didaktik/didaktiske-tilgange/designdidaktik-til-en-multimodal-verden>

Det digitale sprog er et multimodalt sprog - mosaikker og samspil af tekstelementer

Papirtekster

Ensom - fysisk og tidslig distance til modtageren

Fastholdt - teksten dirigerer læsningens forløb

Visuel - skriften henvender sig til øjet

Skærmtekster

Dialogisk - læseren kan engagere sig i tekstens rum, kommentere (alt efter genre) og manipulere med indholdet

Dynamisk - mange indgange til teksten - læseren skal både scanne og zoome ind – teksten er et åbent rum

Multimodal - skriften henvender sig til øjet, øret og kroppen

Taktil aktivitet - tekster med håndtag - taktilt interagere med teksten: klikke, scrolle, søge, forstørre - læse med musen

Integreret tilgængelighed – tekst kan læses op, skriftstørrelse justeres, ordbogsfunktioner, anoteringsmuligheder

Modaliteter – og deres affordance

Statiske

Skrift

Argumentere
Fortælle
Forklare
Vejlede

Billede

Dokumentere
Illustrere
Stemningsskabe
Overbliksskabe

Tegning, kort

Anskueliggøre
Vejlede
Demonstrere

Model, diagram

Procesbeskrive
Årsags-
virkningsanalysere
Klassificere
Strukturere

Dynamiske

Tale

Engagere
Fortælle
Forklare
Vejlede

Video

Demonstrere
Fortælle
Forklare
Vejlede

Animation

Demonstrere
processer
Animere
fænomener

Musik, lydeffekt

Stemningsskab
e
Situere
forforståelse

Digitale genrer

Genrer	Fortællende tekstaktiviteter	Informerende tekstaktiviteter
Blogs	Serienoveller - som løbende udgives som et kapitel	Faglig blog om et bestemt emne, der giver mulighed for læserkommentarer og deling af links om relevante ressourcer
Wikis	”Vælg dit eget eventyr” – links til forskellige sektioner af en wiki eller til beskrivelser af en karakter	Kollaborativt konstruerede artikler omkring et bestemt emne med indlejrede billeder og videoer
Websider	Hypertekstnovelle, der benytter links til at føre læseren gennem historien	Emneorienteret side som fokuserer på bestemte mennesker, steder, begivenheder eller ideer

Skrivestrategier

Brug af skrivestrategier er effektiv for elevers læring

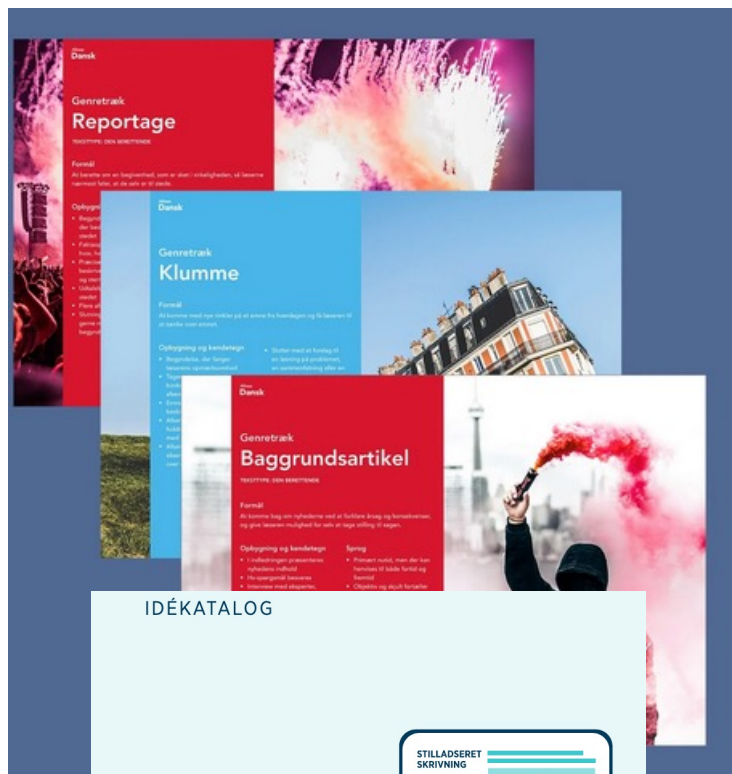
Samspil af:

- **Opgavekontekst:** hvordan skal opgaven forstås?
- **Skriverens hukommelse:** skriverens lager af viden om emnet – som skal sættes i spil
- **Skriveprocessen:** de mentale operationer og faser som indgår i skrivning

Faser	Funktion
Førskrivning	Ideer indsamles og deles
	Indsamlede ressourcer dokumenteres med citeringsværktøjer
	Ideer organiseres Formål formuleres
Skrivning	Udkast skrives individuelt eller kollaborativt
	Indhold udvikles og redigeres i forskellige medieformer: animationer, video, collager, tegneserier, radiomontager mv.
	Særlige moduler og tekstformer integreres: tidslinje, videospots, quiz, multiple choice-test, interaktiv video, skærm-optagelse mv.
Revision	Stave- og skrivefejl tjekkes
Færdiggørelse	Indhold præsenteres gennem særlige præsentationsværktøjer
	Indhold publiceres online

Skrivefaser og skrivestrategier (Kvithyld et al. 2015)

Førskrivningsfasen	Skrivefasen	Revideringsfasen	Færdiggørelsesfasen
Hvilke strategier er hensigtsmæssige, før skrivningen påbegyndes?	Hvilke strategier er hensigtsmæssige for at komme i gang med skrivningen?	Hvilke strategier er hensigtsmæssige til at revidere et udkast?	Hvilke strategier er hensigtsmæssige for at færdiggøre teksten?
- Afkode opgaven - Klargøre skrivesituationen, formål og modtager - Opstille mål og vurderingskriterier for skrivearbejdet - Bruge strategier til idégenerering - Aktivere elevernes forhåndsviden - Anvende læsestrategier til at indhente information og opbygge viden om emnet - Disponere teksten - Modellere skriverammer - Bruge modeltekster - Modellere skriveprocessen	- Tænkeskrivning - Lugeskrivning (videreudvikling af elevens tænkeskrivningstekst) - Samskrivning - Benytte skriverammer (hjælper eleven med at dele teksten i mindre dele) - Bruge modeltekster - Skrive teksten i dele - Fortælle om indholdet	- Læse egen tekst for at vurdere kvalitet og forbedringsmuligheder - Revidere teksten på baggrund af respons - Bruge modeltekster - Læse og revidere teksten i lyset af målene for skriveopgaven - Afprøve alternative formuleringer - Samskrive	- Bruge modeltekster - Læse teksten på forskellige måder - Læse teksten højt - Bruge hjælpemidler til at læse teksten - Søge bevidst efter fejl, der går igen - Læse teksten baglæns - Bruge tekstbehandlingsprogrammer - Læse teksten på papir - Strategier til at give teksten den rette grafiske udformning - Færdiggørelse på baggrund af respons

- https://www.videnomlaesning.dk/media/3699/skrivning_katja_1122_1.pdf

ESSAY

Essayet som genre

- Genren tager afsæt i en konkret oplevelse, forundring, erindring eller tanke.
- Skrives i første person (jeg-fortæller).
- Indeholder sanseverber og -beskrivelser, så læseren får adgang til afsenderens tanker og følelser om emnet.
- Indeholder saglige overvejelser for og imod.
- Kan gøre brug af læserhenvendelse med "du" og retoriske spørgsmål.
- Der skal skabes en rød tråd mellem indledning, hoveddel og afslutning.

Overskrift

- Overskriften skal være **rammende** for tekstens indhold. Kan fx også indeholde **humor, ironi** eller **sarkasme**.

Indledning

- Tag afsæt i noget **konkret** fra din egen hverdag – en oplevelse, tanke eller undren. Noget **læserne** kan **relatere** til.
- Beskriv det konkrete for læseren med brug af **sanseverber**. Det gør emnet snævert og vedkommende.
- Lad din indledning fylde **mindst 10 linjer**.

Hoveddel

- **Bred emnet ud** igen for læseren og inddrag egne overvejelser, refleksioner og tanker om emnet eller problemstillingen.
- Sørg for at inddrage **forskellige synsvinkler**, så teksten ikke fremstår for ensidig.
- Brug gerne læserhenvendelse ved at tale til læseren med "du" og stil **retoriske spørgsmål**.

Afslutning

- Opsummer **vigtige pointer** og synspunkter fra teksten.
- Anvend gerne en **åben afslutning** og giv læseren lyst til at tænke videre.
- Afslut evt. med et **spørgsmål** til læseren for at underbygge den åbne slutning.

Navn:

Digitale strategier og skriveteknologier

Faser	Funktion	Skriveteknologier (eksempler)
Førskrivning	Ideer indsamles og deles	Social bogmærke tjenester, hvor brugere kan bogmærke hjemmeside, fx Diigo, Eveernote Videndelingsværktøjer, Padlet
	Indsamlede ressourcer dokumenteres med citeringsværktøjer	Citeringsværktøjer, fx Bibme, EasyBib
	Ideer organiseres Formål formuleres	Mind map programmer, fx Mind Meister
Skrivning	Udkast skrives individuelt eller kollaborativt	Skriveværktøj, fx Google Docs
	Indhold udvikles og redigeres i forskellige medieformer: animationer, video, collager, tegneserier, radiomontager mv.	Redigeringsværktøjer: Go Animate, Wevideo, Easelly, Pixton, MovieCut, Soundation
	Særlige moduler og tekstformer integreres: tidslinje, videospots, quiz, multiple choice-test, interaktiv video, skærm-optagelse mv.	Værktøj til modulproduktion: Tike-Toki, Animoto, H5P, Screencast O matic,
Revision	Stave- og skrivefejl tjekkes	Stave- og grammatikprogrammer: indbygget i skriveprogrammer, Grammarly
Færdiggørelse	Indhold præsentes gennem særlige præsentationsværktøjer	Præsentationsværktøjer, Prezi, PowerPoint, Powtoon
	Indhold publiceres online	Blogs, wikis, websider

Skrivningens pædagogiske dimension

- *Digital skrivedidaktik* som projekt
- Fem didaktiske greb, som kan benyttes i undervisningen i alle fag på skolens mellemtrin og overbygning:
 - **ASK** – en planlægningsguide, der understøtter elevernes tilrettelæggelse af digitale tekster
 - **SATsER** – et refleksionsværktøj, som hjælper eleverne til at evaluere deres egne digitale tekster og give peer-feedback
 - **Videoskrivning** – eleverne optager videoer, de kan bruge til dialog og feedback
 - **Digitale skrivekonferencer** – eleverne og deres lærer er løbende i dialog om digitale tekster, mens eleverne skriver dem
 - **Blogskrivning** – hvor elevernes arbejde med at skrive blogindlæg styrker deres retoriske kompetencer i en digital verden.

De didaktiske greb er udviklet og afprøvet i samarbejde med lærere i folkeskolen

Digital skrivedidaktik er udviklet i samarbejde mellem SDU og UC Syd

Hvorfor digital skriveidaktik?

For eleven - skrivekompetencer:

- Nøglekompetence – læring og deltagelse
- Kompetent, kritisk og kreativ omgang med skrivning, skriveprojekter, skriveteknologier, skriftlig kommunikation
- Viden om digitale genrer og multimodalt sprog som kommunikationsform
- Eksperimentere med digitale skriveidentiteter
- Inkluderes i skolens skrivepraksisser

For læreren - didaktisk kompetence:

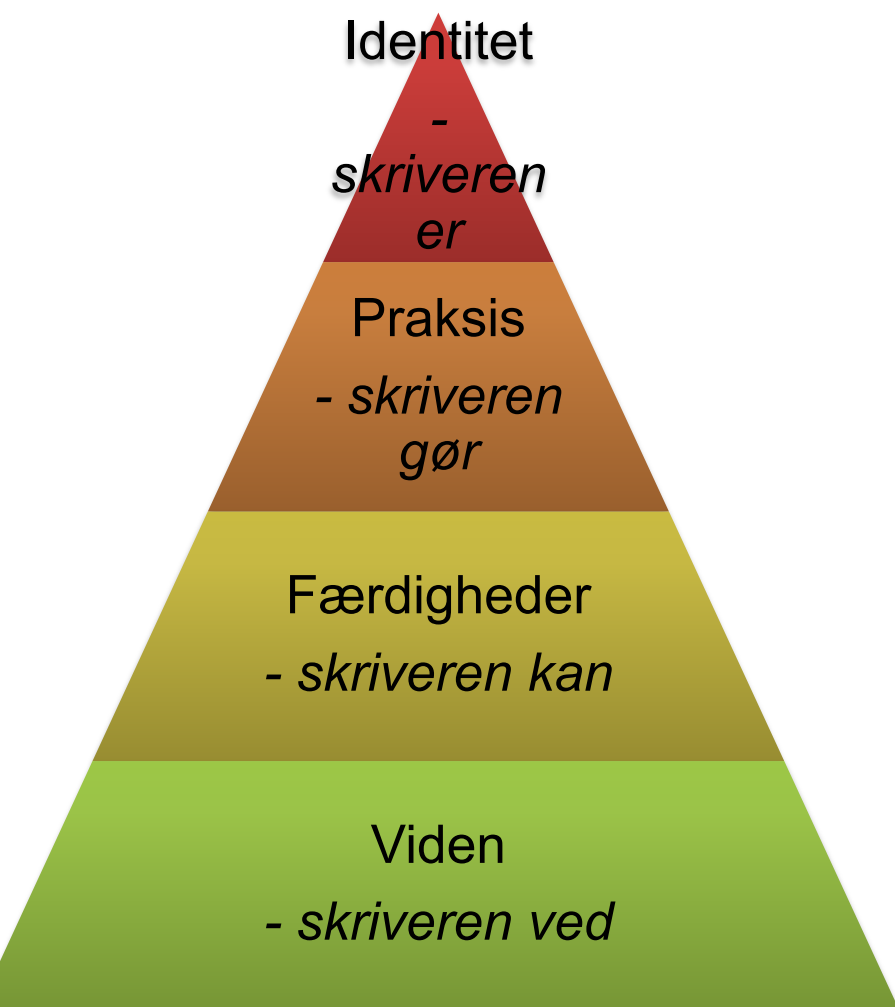
- Skrivning af digitale tekster med skriveteknologier i hybride skrivemiljøer *underlagt* faglige formål: i tyskfaget producere turistfilm om en by, i naturfag producere en multimodal naturfagsrapport og i kristendomskundskab en animation af en lignelse.
- Planlægning og evaluering af digital skrivning + kvalificere eksperimenter med nye undervisningsformer og metoder – en ny skriveidaktik!

Er eleverne digitalt kompetente?

Nej, og de er først og fremmest forskellige!

Digital passager	Digital navigator	Digital pioner
Basis it-brug	Kompetent it-brug	Kompetent it-brug
Arbejder med skriveprocessen som ved produktion af papirbaseret tekst Foretrækker fysiske tekster Brug for høj grad af lærerstøtte	Udnytter digitale ressourcer og informationer fra nettet Kopierer en del indhold Kæmper med at håndtere og styre it-projektet Brug for lærervejledning	Bruger digitale til at skabe sammenhæng Integrerer egne og net-fundne ressourcer Kompetent projektstyring Arbejder selvstændigt

(Tegn på) skrivekompetence

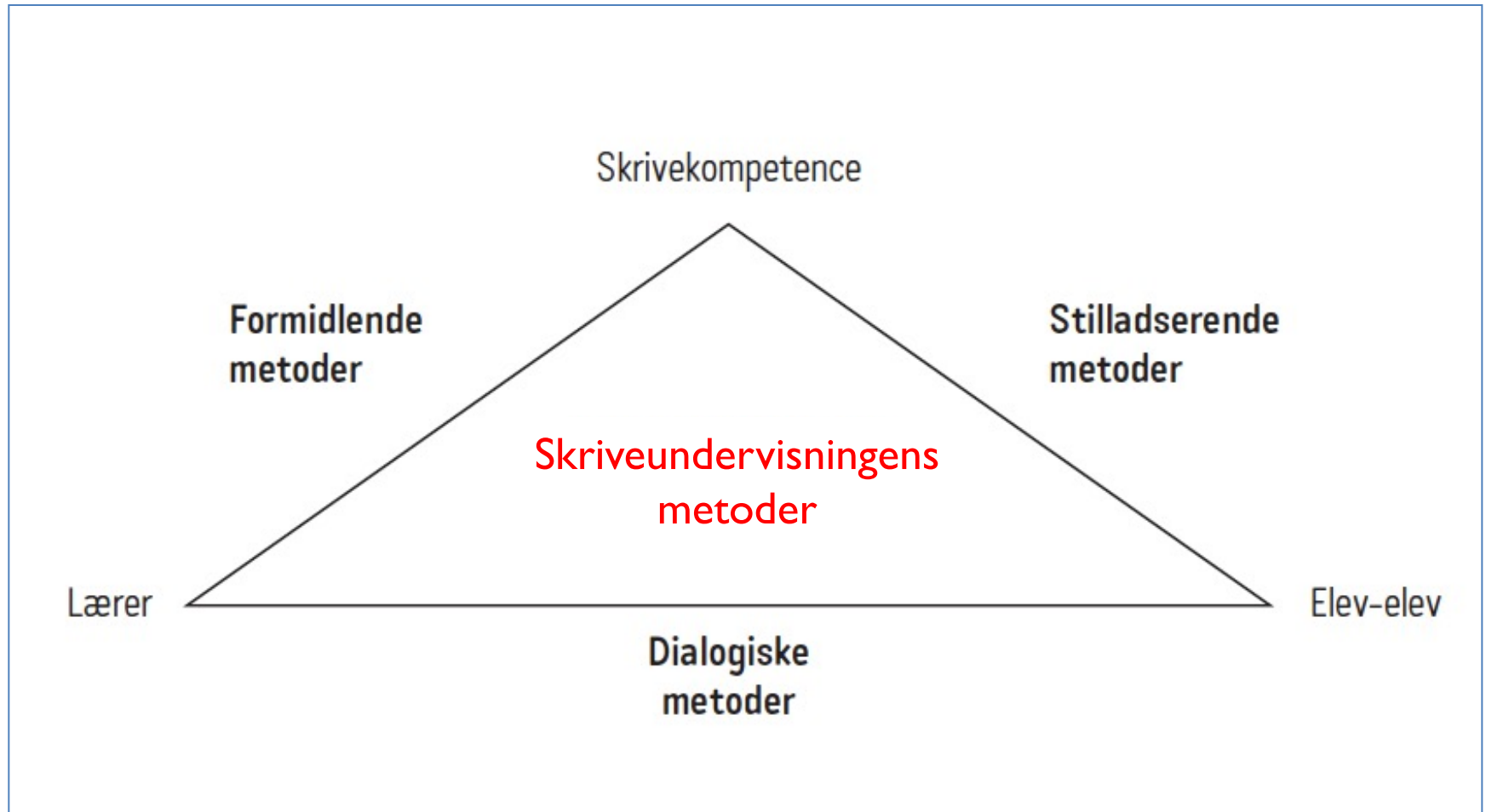
Kan eksperimentere med forskellige skriveidentiteter og skriveroller - autentiske eller opdigtede - og udvikle sin personlige stemme i det skriftlige udtryk

Kan situationsbestemt bruge skriftlighed til at løse opgaver til fx undersøgelser, rapportering, tænkeskrivning, instruktion og formidling.
Balancerer sit skriveprojekt i forhold til skriveformål, emne, opgavekrav, modtagerbevidsthed og kriterier for vurdering.

Kan anvende viden om sprog, genrer og modaliteter i sit skriftlige arbejde.
Kan benytte forskellige skrivestrategier til at finde, forme, formulere og formidle og kan arbejde systematisk – individuel og i samarbejde med andre - indenfor skriveprocessens forskellige faser

Kender forskellige skriveformål, fx faglig formidling, tænkeskrivning, dokumentation af læring
Har sprog- og genrebevidsthed, herunder kendskab til modaliteter og deres funktion og samspil
Kender forskellige skrivestrategier og har kendskab til faser i en skriveproces

Skriveundervisningens metoder

Formidlende metoder

Lene Illum Skov: ASK – en planlægningsguide til alle fag

- Vejledning af læreren til planlægning af forløb, fx om multimodalitet, genre eller skrivestrategier
- Metoden ASK (aktivering, stilladsering og konsolidering)
- Mål: Elevers kompetence til at producere indholdsmæssigt gennemtænkte og målrettede multimodale sagtekster + udvikle elevers fagsprog om skrivning af multimodale sagtekster

Overskrift	Informerende beskrivende tekst	Argumenterende tekst	Forklarende tekst
Underoverskrift	Berettende tekst	Instruerende tekst	<u>Faktaboks</u>
Ordforklaring	Illustration	Ikon	Foto
Tegning	Animation	Lyd	Film
Animation	Lyd	Film	Maleri
Tabel	Graf	Figur	Symboler

Når eleverne har designet deres side, kan læreren bede dem om at gøre rede for deres begrundelser for valg og placering af modaliteter (komposition og informationskobling) på skrift eller at indtale begrundelserne på deres telefoner og sende det til læreren. På den måde bliver det muligt for læreren at følge med i, om eleverne er i stand til at begrunde deres valg, og om de har tilegnet sig det relevante fagsprog.

Dialogiske metoder

Charlotte Christiansen: Digitale skrivekonferencer

”Skrivekonferencer er en dialogisk metode udviklet til skriveforløb i danskundervisningen (Hetmar 2000). Skrivekonferencen er et rum, hvor læreren og den enkelte elev er i løbende dialog om den tekst, eleven er ved at skrive ... Når skrivekonferencen foregår i et digitalt læringsrum, får læreren under hele skriveprocessen adgang til når som helst at skrive i det onlinedokument, hvori eleven skriver sin tekst. Det giver mulighed for hyppigere, tættere og mere lærerstyret dialog mellem lærer og elev under skriveprocessen.”

- Læreren opretter til hver elev et dokument i Google Docs, 365+

- I det oprettede dokument skriver Ole fra 7.c så sin novelle. Læreren følger med i skriveprocessen.

- Læreren kan kommentere Oles valg i et kommentarfelt, fx:

”Prøv at lave sætningens rækkefølge om, så du begynder med ’Nede i den mørke kælder’” eller ”I afsnittet fra linje 2 til linje 8 skal du lave om på rækkefølgen af ord i sætningerne, sådan at ingen af sætningerne begynder med grundled”.

Skrivekonferencer styrker elevens udvikling af et sprog om sprog, et metasprog, igennem arbejdet med at gøre sin konkrete tekst bedre

Stiladserende metoder

Rikke Christoffersen Denning : "Det ser godt ud!" - om kvalificeret feedback på digitale elevprodukter

Stiladserende metoder

- Vejledning af eleven - støtter elevernes selvstændige brug af fx skrive- og responsstrategier
- Brug af SATsER til reklameproduktion i dansk

TENOR	Situation (afsender – modtager, kommunikationssituation, teknologi)	S
FIELD	Anvendelse (formål)	A
MODE	Tekst/billede/lyd (modaliteter, affordances)	T
	Samspil (rytme, informationskobling, tyngde, specialiseringer)	s
Feedback	Evaluering (selvevaluering, peer-evaluering, lærerevaluering)	E
Metakognition	Refleksion	R

Tak for nu

